

Ефективність національної економіки (частина 2)

Складовими загального рівняння головної тотожності національних рахунків є валовий випуск або дохід V і валові витрати V^* . Різниця цих двох величин за збалансованої економіки дорівнює нулеві:

$$V - V^* = 0$$

Взаємозв'язок між цими величинами може бути:

1) прямим, тобто залежність витрат від величини створеного продукту: $V \Rightarrow V^*$;

2) зворотним, тобто залежність величини створеного продукту від витрат: $V \Leftarrow V^*$.

У першому випадку йдеться про економічну політику уряду країни щодо розподілу створеного продукту; у другому – про стимулювання політикою розподілу продукту процесу його відтворення.

У закритій економіці розподіл продукту виражається рівнянням

$$V = C + B + K$$

а його витрати

$$V^* = C + B + K,$$

тобто доходи домашніх господарств C , держави B і підприємств K збалансовані з їх витратами. Валовий випуск і валові витрати тісно пов'язані з продуктивною й ефективною функціями:

$$V = F(V^*vt)$$

Валовий випуск прямо пропорційний величині валових витрат V^* за час t і продуктивної сили одиниці задіяних витрат v . Існує взаємозв'язок валового випуску V з валовими витратами V^* , продуктивною силою одиниці витрат v^* і часом функціонування валових витрат t , тобто з продуктивною функцією валових витрат:

$$V = F(V^*v^*t),$$

де $v^* = 1/v$ – питомі витрати.

Валовий випуск обернено пропорційний кількості питомих витрат v^* , необхідних для створення продукції на певну одиницю вартості – 1 грн., 10 грн. тощо. Існує взаємозв'язок валового випуску V з питомими витратами на одиницю продукції певної вартості за час t і ефективною функцією валових витрат.

Отже, валовий випуск B у продуктивній та ефективній функціях є результативною ознакою валових B^* і одиничних v^* витрат. Відношення валового випуску до валових витрат називають **мультиплікатором витрат**.

За збалансованості доходів B з витратами B^* ($B = B^*$) мультиплікатор дорівнює одиниці: $B/B^* = 1$. Це означає, що одиниця витрат $1B^*$ створила одиницю продукту $1B$, або витрати вартістю 1 грн. створили продукт вартістю 1 грн.

Як зміна витрат впливає на зміну створення продукту, можна простежити через співвідношення параметрів продуктивної та ефективної функцій.

Отже, продуктивна функція витрат коригується ефективною функцією витрат. Їх взаємодія відбувається одночасно. Витрати на виробництво одиниці продукції не можуть зростати надмірно, а тільки до певної межі, оскільки кожна додаткова одиниця витрат зменшує частку прибутку в ціні одиниці продукції. Межею цих витрат є мультиплікатор $B/B^* = 1$, тобто коли ціна одиниці продукції дорівнює ціні одиниці витрат. Структура витрат $B^* = C + B + K$. Надмірне зростання витрат споживання C можливе лише за рахунок зменшення витрат B і K . Аналогічно зростання витрат держави B виникає за рахунок зменшення споживання C і капіталовкладень K тощо. За надмірних витрат мультиплікатор $B/B^* < 1$, що призводить до збитковості виробництва.

Економічний потенціал характеризують кількість і якість задіяних продуктивних сил, тобто чинники виробництва:

T – вартість залученої праці, або

$$T = T_k \cdot u_m$$

де T_k – чисельність зайнятих (осіб);

u_m – ціна праці одного зайнятого (грн.);

K – вартість задіяного основного капіталу або

$$K = K_n \cdot u_k$$

де K_n – натуральна кількість задіяного основного капіталу;

u_k – ціна одиниці задіяного основного капіталу (грн.);

Φ – вартість використовуваного оборотного капіталу, тобто

$$\Phi = \Phi_o \cdot u_o$$

де Φ_o – натуральна кількість сировинних, матеріальних, енергетичних та інших ресурсів, тонн, штук, кг тощо;

u_o – ціна одиниці оборотного капіталу (грн.).

Продуктивною силою конкретного чинника виробництва є його спроможність створювати продукт v за одиницю часу t . Припускаємо, що фонд робочого часу $t=t$ (незмінний) і коефіцієнт його використання – t_ϕ / t , де t_ϕ – рівень фактичного використання робочого часу. Зазвичай $t_\phi / t < 1$, що впливає на скорочення обсягу виробництва і зростання ціни витрат на одиницю продукції.

На продуктивну силу може впливати ціна чинників виробництва $T = T_k u_m$, $K = K_n u_k$, $\Phi = \Phi_o u_o$ і ціна створеного ними продукту $B = Q u$. У цьому випадку ціна, наприклад, праці – це заробітна плата працівників T ; основного капіталу – кількість грошей, які треба заплатити за купівлю основного капіталу K ; оборотного капіталу – кількість грошей, які треба заплатити за сировину, матеріали та інше Φ . Ціну кожного чинника визначають його попит і пропозиція на ринку. Наприклад, на ринку праці пропозиція праці $T_k u_m$ буде реалізована за попиту T : $T_k = T / u_m$; на фондовому ринку пропозиція засобів виробництва $K_n u_k$ буде реалізована за попиту K : $K_n = K / u_k$; на ринку сировини і матеріалів пропозиція оборотного капіталу $\Phi_o u_o$ буде реалізована за попиту Φ : $\Phi_o = \Phi / u_o$. Аналогічно кількість створеного продукту B або пропозиція продукту на відповідних ринках $Q u$ буде реалізована за попиту B : $Q = B / u$.

Перед кожним підприємством, галуззю, регіоном і країною загалом завжди стоїть питання: скільки купити праці, основного капіталу, оборотного капіталу, щоб досягти максимальних обсягів виробництва. Межею зростання продуктивної сили кожного чинника є ціна його одиниці (для живої праці – u_m , для основного капіталу – u_k , для оборотного капіталу – u_o) і ціна одиниці виробленого продукту – u . Ціна одиниці продукту є функцією обертання ціни одиниці оборотного капіталу: $u = u_o v$. Ціна одиниці продукту u є функцією затрат одиниці праці u_m і одиниці основного капіталу u_k :

$$u = f(u_m, u_k)$$

Перед кожним суб'єктом виробництва постає завдання, щоб ціна одиниці продукту u містила відшкодування u_m , u_k і u_o та принесла прибуток Δu . Структура ціни одиниці продукту може бути виражена формулою:

$$u = u_o + u_k + u_m + \Delta u$$

З цієї формули зрозуміло, що зростання витрат на залучення у виробництво певного чинника залежатиме від його відтворення і величини прибутку, яку він принесе виробникові.

Нехай продуктивна сила одного працівника $v = q_m u$. При реалізації за ціною $u = v / q_m$ повинні бути відшкодовані затрати праці одного працівника u_m і отриманий прибуток Δu : $u = u_m + \Delta u$. За таких умов виробник може залучати додаткову працю ΔT_k . Однак виробнича функція стверджує, що приріст ΔT_k чи іншого чинника має схильність до зменшення Δq_m і ціни

одиниці продукції загалом $v+\Delta v$. Цю залежність виробничої функції можна записати у порядку зростання чинника: $\Delta v_1/\Delta T_1 > \Delta v_2/\Delta T_2 > \Delta v_3/\Delta T_3$ і до $\Delta v/\Delta T = 1$. Отже, у відповідності до дії **ефекту масштабу виробництва**, збільшення чисельності працівників може тривати доти, поки ціна одиниці продукції u не зменшиться до ціни праці одного працівника u_m :

$$u = u_m$$

Аналогічно можна залучати інші чинники виробництва.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. Яковенко Р. В. Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
5. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с. : іл.
6. Заблоцький Б. Ф. Перехідна економіка : посіб. / Заблоцький Б. Ф. – К. : ВЦ „Академія”, 2004. – 512 с. (Альма-матер).
7. Заблоцький Б. Ф. Розміщення продуктивних сил України : Національна макроекономіка : посіб. / Заблоцький Б. Ф. – К. : Академвидав, 2003. – 368 с. (Альма-матер).

Р. В. ЯКОВЕНКО,
к. е. н., доцент